

К. І. ПРИХОДЧЕНКО (д-р пед. наук, проф.)
Донецький національний технічний університет

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ВЕКТОР РОЗВИТКУ

Стаття висвітлює проблему ролі освіти в соціальному розвитку особистості. Важлива роль в цьому напрямку належить організації навчально-виховного процесу, зокрема створення єдиного Європейського освітньо-виховного простору.

Ключові слова: *європейська співдружність, професійна компетентність, Болонська система навчання.*

Постановка проблеми. Головна особливість сучасної системи освіти – відкритість та доступність отримання освітніх послуг. Розмаїтність навколишнього середовища висуває великі вимоги до соціального розвитку особистості, формують умови для її багатогранного удосконалення, надає широкий діапазон розгортання творчої діяльності, створює широке поле соціальної активності.

Створення єдиного Європейського освітньо-виховного простору вищої освіти є свідченням цьому і викликано рядом соціально-економічного, політичного, інноваційно-освітнього спрямування.

Якщо ще років 10 – 15 назад успішній молодій людині достатньо було мати вищу освіту, то сьогодні ставить значно вищі вимоги – бути готовим і здатним учитися протягом усього життя.

Європейська співдружність та європейська вища школа пройшли майже піввіковий шлях до прийняття Болонської декларації. Уже в 70-х роках ХХ ст. в Європі починає напрацьовуватися політичний консенсус щодо нової ролі вищої освіти на Європейському ринку праці, особливо в його професійній компоненті, який поступово об'єднується в один великий простір.

Звідси витікає **мета і завдання**, які ставляться для розкриття досліджуваної проблеми: реалізовувати Болонську систему навчання як таку, що створює умови для розвитку студентів через обмін інформацією, взаємодію в гуманітарній сфері; виділити умови духовного збагачення в єдиному пізнавально – творчому середовищі, які виходять із потреб та інтересів особистостей і передбачають опис базового освітнього компоненту, враховуючи частково організацію різних форм діяльності студентів, спрямованих на посилення духовно – творчої функції всього освітнього простору; простежити формування Європейського простору вищої освіти; розглянути шляхи зближення його цілей, стандартів, моделей, які є адекватною відповіддю вищої школи на зростаючу конкуренцію в освіті.

Основні наукові дослідження питання. Проблемою формування особистостей, озброєних відповідними компетенціями, здібної до самовдосконалення та постійного розвитку займалися учені І.І.Бабін, Я.Я.Болюбаш, В.В.Грубінко, В.Г.Кремін, М.Ф.Степко, В.Д.Шинкарук, К.М.Левківський, В.Л.Петренко, В.Д.Шпилевий, В.Д.Юхновський та інші. Ними, спираючись на нормативно-правову базу, документи, фактичний матеріал, розкрито основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу як наряду зближення в єдиному освітньому просторі. В.Є.Журавський, М.З.Згуровський показали головні принципи входження у Європейський простір вищої освіти [5], О.В.Величко, Б.Л.Вульфсон, К.В.Корсак, Л.Л.Товажнянський, В.М.Чистопалов, В.В.Яблонський детально описали здійснення навчального процесу за Болонською системою, проходячи певні цикли, ступені, одержуючи кредити [6-13]. О.В.Долженко додає основні положення Сорбонської декларації в рамках Болонської системи навчання. Заслугують на увагу праці М.К.Ван дер Венде, який робить акцент на підвищенні конкурентноспроможності випускника ВНЗ, що навчався за Болонською системою, Г.Р.Келса, що підносить питання самооцінки діяльності педагога і студента в умовах Болонської системи навчання, Е.С.Геворкяна, З.О.Калабіна, В.Ж.Кукліна, А.Н.Кирилюка, Г.А.Лукічова, Г.Н.Момотова, Р.І.Мотова, В.Г.Наводнова, М.Н.Петропавлівського, Б.С.Савельєва,

В.Д.Шадрикова та інших. Ними розкрито шляхи інтеграції в Європейський освітній простір, проходження акредитації в закордонних навчальних закладах та комплексної оцінки вузу. Пітер Сенче навіть розробив теорію саморозвивальної організації. Одночасно з політичними об'єднаннями країн Європи в Європейський союз напрацьовувалася концепція створення Єдиного Європейського освітнього і наукового простору як інформаційного ресурсу суспільства у багаторівневій моделі освіти.

Основний зміст статті. Початок XXI ст. ознаменувався у розвинених країнах переходом від індустріального суспільства до суспільства інформаційного, що цілком забезпечується новою системою навчання студентів, як могутнім інструментом прогресу. Орієнтація іде на безперервність та якість освітніх послуг, оновлення змісту і форм навчання, що забезпечують професійне становлення та постійне особистісне зростання фахівців, їх самостійну самоосвітню діяльність з орієнтацією на вимоги практики з її варіативним і гнучким характером професійно-освітнього компоненту найвідчутнішого середовища системи вищої школи.

Україна, як одна із кращих на ринку освітніх послуг, входить до складу тих, хто підписав Лісабонську угоду «Про визнання кваліфікацій» (1997 р.) щодо Болонської системи навчання. Суть її полягає в наданні студентіві системи академічних кредитів, аналогічної ECTS (Європейської кредитно-трансферній та акумулюючій системі) в Європейському просторі вищої освіти (The European Area of Higher Education – EHEA), сформульованих міністрами, відповідальними за вищу освіту, у Болонській декларації (1999) та подальших офіційних документах Болонського процесу – Празькому (2001 р.) та Берлінському (2003 р.) комюніке, у якому визначено загальноєвропейський простір вищої освіти [EHEA] і загальноєвропейський простір дослідження [ERA] – два основних принципи суспільства, заснованих на знаннях і є «багатоцільовим інструментом визнання та мобільності, засобом реформування навчальних програм, а також сприятиме передачі кредитів вищим навчальним закладам інших країн» [2, с.3]. В основі цього інтеграційного процесу, що став передісторією Болонського процесу, лежать три важливі документи:

1. Велика Хартія університетів (Magna Charta Universitatum);
2. Лісабонська конвенція (Лісабон, 1997 р.);
3. Сорбонська декларація (Париж, Сорбона, 1998 р.).

Визначення змістових модулів навчання з кожної дисципліни, узгодження кредитних систем оцінювання досягнень студентів має стати основою для вирішення ще однієї, задекларованої в Болоньї, мети створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів, менеджерів освіти та дослідників теренами Європи [2, с.4]. Модуль – окремий зв'язний блок навчання, який характеризується полідисциплінарністю та багатопредметністю пізнавального процесу, є частиною модульної програми навчання, в якій навчальний план підрозділений на ряд схожих за обсягом сегментів. Європейський вибір України – невід'ємна складова її подальшого розвитку як країни високорозвиненої конкурентноспроможної, здатної вирішувати найскладніші питання свого розвитку. Це зумовлено її історичними, економічними та соціальними чинниками. Це «рух до стандартів демократії, інформаційного суспільства, соціально орієнтованого ринкового господарства» [2, с.5]. Освітні системи країн – учасниць Болонського процесу настільки відрізняються, що не тільки процес створення ЕНЕА (Європейського простору вищої освіти), а й навіть зближення цих систем викликає серйозні труднощі, хоча майже за п'ять років певний прогрес позначився. У Болонській декларації (1999 р.) було проголошено шість цілей, які країни – сигнаторії ставили за мету досягти до 2010 року:

- прийняття систем прозорих та порівняльних ступенів, зокрема, за допомогою додатку до диплому;
- прийняття системи, заснованої на двох основних циклах вищої освіти;
- запровадження системи кредитів, подібної до ECTS системи;
- прийняття мобільності студентів та викладачів;
- сприйняття Європейської співпраці в забезпеченні якості освіти та її професіоналізації;
- сприяння розвитку співпраці між європейськими закладами вищої освіти, особливо відносно розробки навчальних планів, схем мобільності, інтегрованих програм навчання та досліджень.

Кредит – засіб, що забезпечує вимірювання результатів навчання, досягнутих на певний

час на даному рівні. Кредитний модуль – це закінчений обсяг інформації, яку має засвоїти студент, або закінчений обсяг навчальної діяльності, яку він має виконати. Заліковий модуль – це одиниця виміру навчального навантаження. Необхідного для засвоєння кредитних модулів, або блоку кредитних модулів. ENIC – Європейський національний центр з академічного визнання та мобільності (Рада Європи/ЮНЕСКО). Система кредитів – це систематичний спосіб опису освітньої програми за допомогою присвоєння кредитів кожному її компоненту. Визначення кредитів у системі вищої освіти може базуватися на різних параметрах, типу навантаження студентів, результатів навчання та обсягу аудиторного навантаження.

Впровадження кредитно-модульної системи навчання веде за собою зміну в технології навчання: надається перевага самостійній роботі студентів, що допоможе студентам як майбутнім фахівцям у певній галузі бути конкурентноздатними на ринку праці, успішно будувати свою кар'єру, проявляти ініціативу в соціумі, легітимізувати в ньому свою професійну діяльність.

У 1997 році під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено і прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, які існують у системі вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни світу, Україна в тому числі. Більшість з них сформулювали принципи Болонської декларації. Головну ідею, зафіксовану в Лісабонській конвенції, можна процитувати так: «Велике розмаїття систем освіти в Європейському регіоні відображає його культурну, соціальну, політичну, філософську, релігійну й економічну різноманітність, яка становить виняткове надбання, що потребує усіякої поваги» [37, с.268].

25 травня 1998 року чотири країни – Франція, Італія, Велика Британія та Німеччина підписали так звану Сорбонську декларацію. Її назвали Декларацією про гармонізацію архітектури Європейської системи вищої освіти. Власне Болонська конвенція – Спільна заява Європейських міністрів освіти – була підписана дещо пізніше, 18 – 19 червня 1999 року в м. Болонья. Вже в цей час до Болонського процесу були залучені такі Європейські країни, як Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція – загалом 28 країн. У 2002 році до Болонського процесу приєдналися Кіпр, Ліхтенштейн, Туреччина, Хорватія, в 2003 році – Албанія, Андорра, Боснія і Герцеговина, Ватикан, Македонія, Сербія і Черногорія, Росія, а в 2005 році – Україна. Ця подія відбулася на зустрічі міністрів освіти Європейських країн у Норвегії, завдяки якій відбулося створення відкритого Європейського простору вищої освіти через введення двоступеневої структури, через виконання системи кредитів (ECTS), Європейської кредитно-трансферної системи міжнародного визнання бакалаврів як рівня вищої освіти з правом продовження навчання: за програмами магістра, відповідно до положень Лісабонської угоди, де бакалавр – це освітній або освітньо-кваліфікаційний рівень вищої (рідше середньої) освіти, академічний ступінь (кваліфікація), що присвоюється особі з терміном навчання три-чотири роки та успішно пододала підсумкову атестацію. Дає право на продовження навчання, з подальшим розвитком дидактико-технологічних засад його функціонування, з отриманням ступеня магістра; магістр – академічний ступінь, який отримують бакалаври в результаті засвоєння освітньої програми вищої освіти з тривалістю навчання один-два роки, дає право на продовження навчання в аспірантурі. Індикатори рівнів можуть коливатися від будь-якої загальної інформації про роль кваліфікації до детальних специфічних формувань про природу, навички та компетенції, пов'язані з успішним завершенням кваліфікації або її частини, актуалізацію особисто студента як фактору розвитку і спрямування на номіналізацію знань, на актуалізацію професійно особистісного потенціалу, невідповідність оновленим індивідуальним освітнім потребам, на стимулювання самоствердження та самоактуалізацію.

Вибір нашої держави – Європейська інтеграція, перехід на Європейську систему залікових одиниць. У 1953 році (EST №15) було проголошено: Європейську конвенцію про еквівалентність дипломів, які надають допуск до університетів та Протокол до неї (1964 р. EST №49). 1956-й рік ознаменувався прийняттям Європейської конвенції про еквівалентність періодів навчання в університетах (EST №31), 1959 р. – відзначений утвердженням Європейської конвенції про академічне визнання університетських кваліфікацій (EST №32). Конвенція про визнання курсів у навчанні, дипломів та звань з вищої освіти в Державах Європейського регіону набула чинності у 1979 році. У числі дій зі створення Європейського простору вищої освіти

передбачено підтримку Європейської мобільності. Масштабна ініціатива Європейського союзу (Erasmus European Community Action Scheme for the Mobility of University Students) як програма надання грантів на мобільність у межах Євросоюзу почала реалізовуватися в 1987 році. Спроби надати загальноєвропейського характеру вищій школі фактично розпочався у 1957 році з підписанням Римської угоди. Згодом ці ідеї розвинулися в рішення конференції міністрів освіти 1971 та 1976 років, у Маастріхському договорі 1992 року. 11 грудня 1999 року у м. Гельсінкі Європейська Рада схвалила спільну стратегію ЄС щодо України, спрямовану на зміцнення стратегічного партнерства через інтенсивний розвиток, трансформацію й активне застосування кращого світового освітнього досвіду.

Наступні роки характеризувалися запровадженням різноманітних програм під егідою ЄС (Європейського Союзу), Ради Європи, що сприяли напрацюванню спільних підходів до вирішення транснаціональних проблем освіти. Стратегією подальшої діяльності у сфері Європейської та Євроатлантичної інтеграції є активний перехід на сучасні європейські методи роботи, сприяння розвитку міжвідомчої взаємодії на горизонтальному рівні, розширення повноважень середньої та нижньої управлінської ланок у сфері обміну інформацією, заохочення ініціативності, глибокої продуманості позицій і бачення кінцевих результатів їхньої реалізації, вивчення та трансляція корисного досвіду інших Європейських країн у сфері державного управління інтеграційними процесами, які здійснюються через NARIC – Національний академічний центр з визнання (Європейський Союз і Європейський економічний простір).

На семінарі 13-14 січня 2001р. у Будапешті було виділено шість принципів інтерактивного оцінювання: важливість, адекватність (validity), об'єктивність (reliability), інтегрованість, відвертість, простота.

Сертифікацією систем менеджменту якості, зокрема навчальних закладів, займаються Міжнародні мережі сертифікації. Наприклад, одна з них – IQNet, поєднує 37 провідних органів сертифікації, що представляють 33 розвинуті в галузі сертифікації систем управління країни. Один із членів IQNet є Міжнародний орган сертифікації систем менеджменту DQSGmb, який працює з навчальними організаціями Росії, Боснії і Герцеговини, Туреччини, Польщі, Італії, Мексики, Бразилії, Індії, Ірану. В Україні діє орган сертифікації «Прирост» - член DQS-Group, який керується рекомендаціями з розробки стандартів, процедур і директив забезпечення якості, розробленими Європейською мережею забезпечення якості (ERQA), з участю Європейської Асоціації Університетів (EUA), Європейської Асоціації вищих навчальних закладів, що не є університетами (EURASHE). У цих рекомендаціях самоаналіз вищих навчальних закладів – це вихідна позиція для ефективної гарантії якості.

Охарактеризуємо деякі з них. Портал університету сприяє: успішній реалізації таких організаційних функцій, як: інформування стейк-холдерів – клієнтів, співробітників університету, замовників, партнерів тощо, забезпеченню відкритості і прозороті процесів організаційного функціонування і особливого розвитку; наданню можливостей для комунікації (засобами електронної пошти, форумів, чатів тощо) з керівництвом і співробітниками університету; формуванню іміджу закладу; інформаційно-технологічному супроводу основних процесів (навчального, наукового, соціально-гуманітарного, управлінського) [28, с.21].

Одним із найважливіших вихідних документів співпраці є «Угода про партнерство та співробітництво» (УПС) між Україною, з одного боку, ЄС та його членами, з іншого, яка набула чинності у березні 1998 року та має термін дії до 10 років. 11 грудня 1999 року у м. Гельсінкі Європейська Рада схвалила спільну стратегію ЄС щодо України, спрямовану на зміцнення стратегічного партнерства. Метою цієї стратегії є:

1. Фундаментальне зближення та поступова інтеграція України до ЄС.
2. Реалізація угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.
3. Успіхи України в реалізації Угоди про партнерство та співробітництво.
4. Підтримка реформ в Україні.
5. Забезпечення зони стабільності, співробітництва та процвітання у Центральній та Східній Європі.
6. Адаптація законодавства України до норм ЄС із забезпеченням доступності та ефективності освіти.
7. Поглиблення співробітництва у сфері зовнішньої політики
8. Розширення меж співпраці у сфері безпеки та оборони.

9. Удосконалення взаємодії у галузі юстиції та внутрішніх справ.

10. Розширення міжлюдських зв'язків, регіонального та культурного співробітництва між Україною та ЄС.

11. Посилення торгово-економічного співробітництва та співпраці у сфері транспорту, зв'язу, телекомунікацій.

12. Охорона довкілля.

Про впровадження коротких циклів вищої освіти в інтеграційні освітні процеси йшлося на семінарі з проблем ступеня бакалавра в Гельсінкі 16-17 лютого 2001 року. До речі, на цьому семінарі говорилося про два цикли навчання, де здобуток першого циклу є ототожненням зі ступенем бакалавра, а другого – магістра – спеціаліста з високим рівнем професійної компетенції.

Набуття чинності УПС поєдналося з початком еалізації П'ятої рамкової програми на Празькому самміті (2001 р.) міністри наголосили на необхідності у подальшому обговоренні важливих аспектів Європейського простору вищої освіти.

Національну індикативну програму на 2002 – 2003 рр. для України схвалено на засіданні Комітету ТАСІС у листопаді 2001 р., у вигляді національної програми дій. Осередком освітніх та наукових процесів у контексті євроінтеграції є Науково-Технологічний центр в Україні – міжурядова неприбуткова організація, діяльність якої спрямована на запобігання розповсюдженню зброї масового знищення та використання талантів та здібностей на мирні наукові розробки. За підтримки Фонду Освіти в країні продовжується реалізація проектів «Реформування професійно – технічної освіти в Україні», «Сократес», «Леонардо да Вінчі», програм: «Молодь», «MEDIA PLUS», LLL/Erasmus. За останньою програмою студентам – учасникам надається можливість вчитися мінімум три і максимум 12 місяців у вищому навчальному закладі іншої країни Євросоюзу за погодженням між навчальними закладами. Цікава і менш масштабна міжнародна програма EGIPE. Заслугує на увагу також програма Socrates Erasmus. Молодь приваблює перспектива набуття культурного досвіду іншої країни, соціального життя Європейського простору вищої освіти шляхом розширення мобільності набувають розвитку за сприяння Європейської Комісії Позитивних Людей [ЕСРР].

Розроблено «Державну програму підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері Європейської та Євроатлантичної інтеграції України на 2004 – 2007 роки», у 2006 р. в м. Страсбурзі міністр освіти і науки України підтвердив зобов'язання, прийняти нашою країною, підписавши Підсумковий документ неформальної конференції міністрів освіти країн, які нещодавно приєдналися до Болонського процесу. Верховна Рада України прийняла закони: від 31.05. 2007 р. №1107-V «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності»; від 18.03. 2004 р., №1629- IV, «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Видано наказ МОН України від 13.07. 2007 №612 «Про затвердження плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в Європейське і світове співтовариство на період до 2010 року».

Міністерство освіти і науки України брало також активну участь у виконанні «Державної програми інформування громадськості України щодо питань європейської інтеграції на 2004-2007 роки», видано Указ Президента України «Про основні напрями реформування вищої освіти України» №832/95, 12.09.1995 р., Указ Президента України «Про заходи вдосконалення системи вищої освіти України» №199/2004, 17.02.2000 р. Наказом МОН України від 13.11.1997 р. №405 (додатки 2 та 3) бул встановлені порядки формування пропозицій стосовно визначення на відкриття нових напрямів і спеціальностей підготовки та їх спеціалізації. Наказ Міністерства освіти України від 5.03. 2001 р. №28 – р для реалізації вимог Закону України «Про вищу освіту», Державного класифікатора України «Класифікатора професій» ДК 003-95 (ДК 003-95), Класифікаційних характеристик професій працівників (ДКХПП), Указ Президента України від 4.07.2005р. №1013/2005 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні».

З травня 2005 року в м. Берген (Норвегія) України стала повноправною учасницею Болонського процесу. З вересня 2006 року відповідно до Наказу Міністерства науки і освіти України №774 від 30.12.2005 р. розпочався перехід навчального процесу в усіх вищих навчальних закладах країни на кредитно – модульну систему.

У вищій освіті домінують дві тенденції: унітарна, або єдина система, коли вища освіта

забезпечується університетами чи відповідними до них закладами, бінарна, або подвійна, система з традиційним університетським сектором, що так чи інакше спирається на концепцію Humbolt університету та на окремих неуніверситетський сектор вищої освіти, що має чітко окреслену структуру.

Починаючи з 1998 року, Європейське освітнє товариство активно консолідується задля реалізації освітньої концепції Болонського процесу: формування на перспективу загальноєвропейської системи вищої освіти, названої Зоною Європейської вищої освіти, яка ґрунтується на спільності фундаментальних принципів її функціонування і має шість ключових позицій щодо створення Єдиного Європейського освітнього наукового простору:

1. Введення двоциклового навчання, перший – від трьох до чотирьох років і завершується здобуттям академічного ступеня; другий може передбачати отримання ступеня магістра (через 1-2 роки навчання) та/або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання 7-8 років);

2. Запровадження кредитної системи технологій обліку трудомісткості навчальної роботи у кредитах. За основу рекомендується прийняти ECTS (Європейська система перерахування кредитів залікових одиниць трудомісткості), зробивши її системою накопичення, здатною працювати в рамках концепції «навчання впродовж життя», або безперервна освіта, яка забезпечується єдністю та цілісністю освітньої системи, сукупністю наступних, узгоджених диференційованих освітніх програм різних ступенів та рівнів, що гарантують громадянам реалізацію права на освіту та надають можливість одержувати загальноосвітню і професійну підготовку, підвищувати кваліфікацію, а також створювати умови для самоосвіти.

3. Контроль якості освіти. Передбачається створення акредитаційних агенств, незалежних від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка визначатиметься не тривалістю або змістом навчання, а рівнем тих знань, умінь і навичок, що отримали випускники. Відповідно встановлюються стандарти транснаціональної освіти.

4. Розширення мобільності викладацького та іншого персоналу для взаємного збагачення Європейським досвідом. Робота з комп'ютерними засобами навчання дозволяє вибрати індивідуальний темп опрацювання навчальної інформації, максимально персоніфікувати освітній процес, що є важливим для більш повного розвитку схильностей та здібностей особистості, задоволення її запитів та потреб, розкриття творчого потенціалу.

5. Забезпечення працевлаштування випускників, тісні зв'язки між вищою освітою та дослідними системами.

6. Одержання Європейської системи освіти; важливість соціального аспекту; зростання зацікавленості інших країн світу у розвитку загальноєвропейського простору вищої освіти. ECTS (Європейська система перерахування кредитів) базується на трьох головних аспектах: на інформації (стосовно навчальних програм і здобутків студентів), на взаємній угоді (між закладами – партнерами і студентом) та використанні кредитів ECTS (визначається навчальне навантаження на студентів), забезпечує прозорість і сприяє: визнанню освіти, здатної працювати в рамках концепції «навчання впродовж усього життя», використовуючи високий рівень новизни сучасних електронних засобів навчання.

ECTS – Європейська система переведення і накопичення кредитів, яка розроблена в інтересах студентів і базується на визначенні навантаження студентів, необхідного для досягнення цілей програми. ECTS було розроблено у 1999 році в рамках програми Erasmus, що в даний час є частиною програми Socrates. Останнім часом ECTS перетворюється на систему накопичення, яку запроваджують по всій Європі на інституційному, регіональному та національному рівнях. ECTS стимулює мобільність і академічне визнання та базується на угоді про те, що 60 кредитів складають навантаження студента очної форми навчання впродовж академічного року. В більшості випадків навантаження студента очної форми навчання складає 24-30 робочих годин. Навантаження означає приблизний час, який потрібно середньому студенту для досягнення необхідних результатів навчання. Кредит - це також спосіб переведення в кількісне відношення результатів навчання. Останні є комплексом умінь, які означають, що повинен знати, уміти та бути здатним зробити студент після завершення навчання, незалежно від тривалості. ECTS кредити можуть бути отримані тільки після завершення необхідної роботи і відповідного оцінювання. Загальне навантаження, необхідне для здобуття ступеня бакалавра, яке вимагає 3-4 роки навчання, дорівнює 180-240 кредитам.

Основні документами для ECTS є:

- поточний інформаційний пакет – каталог дисциплін закладу освіти на двох мовах (державній та англійській);
- угода про навчання, що містить список дисциплін, які вивчатиме студент, узгоджений з навчальним відділом закладу освіти, де студент проходитиме навчання;
- розшифровка оцінок (академічна довідка) відображає успішність студентів, показуючи список дисциплін, які він вивчає, отримані кредити та локальні оцінки (можливо, і оцінки ECTS);
- отримання знаків (лейблів) ECTS.

Європейська система перерахування кредитів (ЄСПК) створювалася протягом останніх 13 років і є найпоширенішою основою визначення навчального навантаження студентів закладів вищої освіти Європи. Система перерахування кредитів при наявності відповідних договорів дозволить українським студентам навчатися у провідних вищих навчальних закладах Європи. Використання модульної системи організації навчання сприяє:

- інтенсифікації навчального процесу;
- систематизації засвоєння навчального матеріалу;
- підвищення відповідальності за результат навчальної діяльності;
- забезпеченню можливостей для всебічного розкриття здібностей студентів, розвитку їх творчого мислення;
- полегшенню роботи викладача;
- розширенню соціокультурних можливостей навчального середовища.

Кредити ECTS є числовим еквівалентом оцінки (від 1 до 60), призначеної для розділів курсу, щоб охарактеризувати навчальне навантаження студента, що вимагається для завершення вивчення курсу. Вони відображають кількість роботи, якої вимагає блок курсу відносно загальної кількості роботи, необхідної для завершення повного року академічного навчання у закладі, тобто лекції, практичні завдання, консультації, виробнича практика, самостійна робота, екзамени та інші види діяльності, пов'язані оцінюванням.

У заліковій відомості робиться відповідний запис. Транскрипт – офіційний запис або підрозділ на категорії прогресу і досягнень студента. У багатьох освітніх системах, заснованих на кредитах, застосовуються детальні транскрипти, які відображають кредити і оцінки з усіх вивчених предметів.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу – не модель його організації, яка базується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (кредитів). Вона зменшує навантаження на студентів, оскільки за умов її впровадження відсутні сесії. Система не передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. Виділяють декілька поточних форм такої інтерпретації: словесна (усна чи письмова), рухова, у вигляді позначок, а також предметних заохочень – підвищення суми балів за участь у студентських олімпіадах, конкурсах, конференціях.

Оцінка є інтерпретацією результатів порівняння еталону з досягненнями студентів.

Стратегічні напрями модернізації освіти і науки, значущість цих сфер у суспільному розвитку країни визначаються як об'єктивними тенденціями загальноосвітнього розвитку, так і тісно пов'язаними внутрішньодержавними процесами. Звідси, перша стратегічна мета у розвитку освіти і науки – утвердження в суспільстві розуміння, що продукує нові знання та освіту, долучаючи до цих знань суспільство в цілому і кожну людину зокрема. Друга стратегічна мета – модернізація освітянської діяльності задля того, щоб готувати людину, здатну до ефективної життєдіяльності у XXI столітті.

Сучасний навчальний заклад функціонує і розвивається в умовах швидкоплинного динамічного зовнішнього і внутрішнього ефективно впорядкованого середовища. Тому виникає нагальна потреба у створенні єдиного електронного інформаційно-комунікаційного середовища університету (ІКТ). Наявність відповідної інфраструктури на основі ІКТ забезпечує інформаційне, комунікаційне і аналітичне підґрунтя для процесу управління організацією, зокрема університетом, як науково-дослідним комплексом, який забезпечує:

- планування і прогнозування професійного розвитку майбутнього фахівця;
- раціональний розподіл та перерозподіл наявних навчальних ресурсів;
- аналіз інформації про потреби у педагогічних кадрах, вивчення ринку праці;
- відкриття нових напрямків і спеціальностей професійної підготовки, як педагогічних

кадрів для потреб столиці, так і фахівців інших спеціальностей;

- оптимізацію матеріально-технічного фінансового і кадрового забезпечення комплексу;
- розробка змісту, форм і методів навчання відповідно до принципів наступності та освітньо-кваліфікаційних характеристик на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях педагогічної освіти;
- аналіз якості професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах самостійної педагогічної діяльності;
- оцінки рівня кваліфікації педагогічних кадрів і відповідну діяльність щодо вдосконалення їхньої професійної підготовки.

Понад 300 Європейських навчальних закладів та їх представницьких організацій зібралися 29-30 березня в Саламанці з метою підготувати свої пропозиції до Празької зустрічі міністрів вищої освіти країн, які брали участь у Болонському процесі. Одним із принципів було визначено: університети повинні мати право формувати свою стратегію, вибирати свої пріоритети в навчанні і впровадженні досліджень, які рушійною силою вищої освіти. Тому, створення Зони Європейської вищої освіти має відбуватися одночасно і паралельно зі створенням Зони Європейських наукових досліджень. На з'їзді Європейських ректорів йшлося про те, що майбутнє вищої освіти залежить від її здатності ефективно організовувати так, щоб одержувати від цього користь, а не перешкоди.

Одним із головних системоутворюючих факторів вищої освіти України є її завдання забезпечення професійної кваліфікації випускників вищих навчальних закладів.

Для вирішення зазначених стратегічних цілей було проведено ряд заходів: науково-практичні семінари «Кредитно-модульна система підготовки фахівців у контексті Болонської декларації» (м.Львів, 21-22 листопада 2009р.), «Гарантії якості. Європейська система передачі і накопичення кредитів та практика імплементації Болонського процесу у різних Європейських країнах» (м.Дніпропетровськ, 16-17 квітня 2004 р.), «Вища освіта в Україні і Болонський процес» (м.Київ, 12-13 травня 2004р.). Зазначено заходи, визначаючи необхідність інтеграції вищої освіти і науки України в Єдиний освітній та науковий простір на засадах Спільної декларації Європейських міністерств освіти, прийнятої в Болоньї 19 червня 1999 року ствердили:

1. Необхідність інтеграції національної системи вищої освіти і науки в Європейський освітній і науковий простір;

2. Багатоступенева система вищої освіти України в основному відповідає моделі, запропонованій країнами – учасницями Болонського процесу;

3. Зосередити зусилля на апробації системи кредитів, узгодженої з Європейською системою перезарахування кредитів (ECTS), де кредит – це одиниця обсягу та вимірювання результатів навчання, досягнутих на певний момент виконання програми навчання; заліковий модуль – одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів (задокументованої першої частини освітньо-професійної програми- навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується у відповідних формах навчального процесу. Також мають місце вибіркові модулі – змістовні модулі варіативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики, які дають можливість здійснювати підготовку за спеціалізацією певної спеціальності та сприяють академічній мобільності й поглибленій підготовці за напрямками, визначеними характером майбутньої діяльності;

4. Сприяти визначенню національної вищої школи Європейською системою освіти;

5. Передбачати зміну змісту і форм організації роботи державних і недержавних інституцій, що здійснюють контроль якості освіти;

6. Апробувати в умовах національної системи вищої освіти Європейські критерії щодо розроблення навчальних планів, співпраці закладів освіти, схем мобільності та інтегрованих програм навчання, практичної підготовки та наукових досліджень. Тут слід говорити про ФРАНЧАЙЗ ситуацію, в якій інститут погоджується уповноважити інший інститут (на національному або міжнародному рівні) надавати затверджену програму, в той же час, звичайна, зберігаючи загальний контроль над змістом програми, її виконанням, оцінкою і підтримкою якості.

За період з 1993 по 2003 роки вищі навчальні заклади України разом з провідними університетами Європи виконали 105 проектів TEMPUS/TACIS. 26 червня 2003р. Європейською

Комісією були запроваджені проекти, які отримали гранти за програмою TEMPUS. Серед пріоритетних напрямків, що реалізуються в рамках проектів – нововведення та впровадження сучасних навчальних технологій, створення та застосування новітніх методів управління навчальним процесом, відновлення тісної співпраці між університетами та промисловістю, що передбачає поживлення інноваційної діяльності.

Українські вищі навчальні заклади беруть участь у реалізації ряду проектів; а саме:

1. Створення мережі «об'єднаних пунктів» з метою поширення практики використання інформаційних технологій в управлінні діяльністю університетів (Херсонський державний педагогічний університет, Харківський національний університет, Запорізький державний університет).

2. Централізована електронна бібліотека для користувачів електронною літературою при відкритому та дистанційному навчанні. Мультимедійна комунікаційна мережа, що поєднує університети, промисловість та сферу управління. Поліпшення комунікаційного зв'язку між Україною та країнами ЄС (Національний університет «Києво-Могилянська Академія», Національний університет «Острозька Академія»).

3. Вища освіта та ринок праці в галузі охорони довкілля (Харківська державна академія муніципального господарства).

4. Ефективне виробництво зернових культур у фермерських господарствах Білоцерківський державний аграрний університет).

5. Застосування інформаційних технологій у діяльності університетських бібліотек (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»).

6. Створення франкофонійного напрямку в архітектурі (Придніпровська Академія цивільного будівництва та архітектури).

7. Сприяння розвитку ефективного підприємництва в Україні (Харківська Державна академія муніципального господарства).

Розмір інтегрованих проектів буде відрізнятися залежно від потреб для досягнення очікуваних результатів, їхній бюджет коливатиметься від кількох мільйонів до кількох десятків мільйонів. Кожен інтегрований проект повинен чітко визначати завдання, спрямовані на отримання науково-технологічних результатів;

– забезпечення участі ЄС у національних дослідницьких програмах. Цей інструмент націлений на те, щоб пріоритети країн-учасників співпадали з інтересами і завданнями ЄС у зазначеній сфері. Крім цього, важливим є підвищення впливу національних дослідницьких програм задля реалізації дослідницьких завдань ЄС шляхом підготовки гармонізованих робочих програм, оголошення спільних конкурсів тощо;

– розширення стосунків між Україною та ЄС у сфері дослідництва;

– піднесення ролі осередку освітніх та наукових процесів у контексті євро-інтеграції – науково-технологічного центру в Україні;

– впровадження сучасних навчальних технологій;

– створення та застосування новітніх методів управління навчальними процесами; відновлення тісної співпраці між університетами та промисловістю, що передбачає поживлення інноваційної діяльності як потужного фактору актуалізації особистості студента.

Список використаної літератури

1. Болонський процес у фактах і документах / упорядники: Стопко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д. та ін. – К. - Тернопіль: ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2003. – 52 с.

2. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / за ред. В.Г. Кременя; авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. – 384 с.

3. Кремень В.Г. Болонський процес: зближення, а не уніфікація / В.Г. Кремень // Дзеркало тижня. – 2003. - № 48 (473). – 13-19 грудня.

4. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу: документи і матеріали 2003-2004 рр. / за ред. В.Г. Кременя. – К. – Тернопіль: Вид-во ТДНУ, 2004. – 147 с.

5. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський

- простір вищої освіти / В.С. Журавський, М.З. Згуровський. — К.: ІВЦ, 2003. — 200 с.
6. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л. Болонський процес: цикли, ступені, кредити / Л.Л.Товажнянський, Є.І.Сокол, Б.В. Клименко. — Х.: НТУ, 2004. — 144 с.
  7. Ефремов А.П. Кредити и учебный процесс [Электронный ресурс] / А. П. Ефремов. — М.: Изд-во РУДН, 2003. — Режим доступа: win.www.vvsu.ru/resources/.
  8. Проблемы введения зачетных единиц в высшем профессиональном образовании [Электронный ресурс] / под ред. В.Н. Чистохвостова. — М.: Изд-во РУДН, 2009. — 100 с. — Режим доступа: <http://ссер.ru/html/>.
  9. Щербик Е.Е. Педагогические аспекты внедрения кредитной системы обучения в магистратуре [Электронный ресурс] / Е.Е.Щербик, Г.Т. Уразбаева. — Режим доступа: <http://umo.razsu.hs\13jcherbikasp>.
  10. Величко О.Г. Болонський процес – це конкретне рішення і дії / О.Г.Величко // Теорія і практика металургії. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 3-13.
  11. Яблонський В. Вища освіта України на рубежі тисячоліть. Проблема глобалізації та інтернаціоналізації / В. Яблонський. – К., 1998. – 227 с.
  12. Корсак К.В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів: монографія / К.В. Корсак, Г.В.Щокін. — К.: МАУП - МКН, 1997. — 208 с.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2012.

Е. И. Приходченко. Интернационализация и европеизация высшего образования Украины: вектор развития

Статья освещает проблему роли образования в социальном развитии личности. Важная роль в этом направлении принадлежит организации учебного-воспитательного процесса, в частности создание единого Европейского образовательно-воспитательного пространства.

Ключевые слова: *европейская содружество, профессиональная компетентность, Болонская система обучения.*

K. Prikhodchenko. Internationalization and Europeanization of Higher Education in Ukraine: the Vector of Development.

The article deals with the problem of the role of education and training in social development of a personality. An important role in this trend belongs to organization of the educational process, creating a united European educational environment, in particular.

Key words: *European community, professional competency, the Bologna system of education.*